

Türk Basınına yıllarca emek veren , MEHMET ASAF BORSACI

"Muhalefetin kırık dökük sandalyesini,
iktidarın debdebeli, taktanlı Koltukları-
naterchetim" **Mehmet Asaf**

Öğr. Gör. M. Nuri İNUĞUR
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Türk Basınında altmış yılı aşkın bir süre kalemiyle ekmeğini kazanma çabaları göstermiş, İstibdat, Meşrutiyet, Mütareke, Kurtuluş savaşı ve Cumhuriyet dönemlerinin basınla ilgili olayları içinde gazetecilik yaşamını sürdürmüş, çile çekmiş, acılı günler geçirmiş olan M. Asaf kimdir? Bugün bazı basın mensuplarının dahi adını duymadığı, kendisini tanımadığı, geçmişi hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığı, İttihat ve Terakki iktidarının hapis ve sürgünle tehdit ettiği, ancak bütün tazyik ve tehditlere rağmen susturmadığı ve sonunda (Hain muhalif) diye nitelendirdiği (Konsolitiçi Asaf)'ı tanıyor muyuz?

Bu sorulara imkanlar ölçüsünde cevap verebilmek için Mehmet Asaf'ın kimliğini, yaşamı boyunca yazdıklarını ve onun hakkında yazılanları araştırmamız zorunlu olmuştur.

1- MEHMET ASAF'IN KİMLİĞİ VE ÖĞRENİMİ :

Türk Basın Tarihine anlarıyla ışık tutan, yazdığı çeşitli kitap ve broşürlerle, basınla ilgili bilinmeyen bazı konuları açıklığa kavuşturan gazeteci yazar Münir Süleyman Çapanoğlu'nun "80 yıllık gazetecimiz" diye nitelendirdiği Mehmet Asaf kendi eliyle yazdığı biyografisinde kimliğini kısaca şu satırlarla dile getirmiştir.

"1874 yılı Ekim ayının 20. günü İstanbul'da Süleymaniye mahallesinin kaptanpaşa sokağı Bozdoğan Kemeri caddesinde ve kemere bitişik evde doğdum. Babam Kurmay Binbaşı Bolu'lu Hüseyin Hüsni, büyük babam Hafız İbrahim efendi, annem Nadire Rukiye hanımdır.(1)

Aydın bir aile çevresinde yetişen Mehmet Asaf'ın gazeteciliğe heves etmesi bir bakıma gazeteci bir aileden gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Zira dayısı

Tahsin efendi, Tanzimat dönemi basınının ünlü kalemlerinden Namık Kemal ve İbrahim Şinasi'nin en aziz dostlarından biri olup, istibdat döneminde İstanbul'da (SADAKAT) isimli gündelik, siyasi bir gazete çıkarmış, annesi Rukiye hanım ise Namık Kemal'den edebiyat dersleri almış, bu derslerin devamı süresince, hürriyet fikriyle ve politika hayatıyla yakından ilgilenmiştir.

Çocukluğunu böylesine edebi ve siyasi nitelikli bir aile çevresinde geçiren ve henüz on yaşında iken gazete okumaktan zevk aldığını söyleyen (2) Mehmet Asaf, daha onyedinci yaşında ve delikanlılık döneminde kendisini politik hayatın içinde bulmuş, yaşının seyri boyunca daima muhalefeti benimsediğinden (menfi ruhlu bir adam) olarak nitelendirilmiştir.

Mehmet Asaf önce mahalle mektebinde öğrenime başlamış, sonra Riyaziyeci Nadir Beyin (Nümune-i Terakki) mektebinde ve Beyazıt Rüştüyesinde, bir süre de Vefa idadisinde okumuştur. Öğrencilik yıllarında annesi Nadire hanımın Teşvikiyle 1899 yılında Galata borsasında dönemin spelükasyon kağıdı olan "konsolit" alım satımı işine başlamış, kısa sürede borsa işlerinin inceliklerini kavramış, oldukça büyük paralar kazanmaya başlamış, bir yıl sonra da Türk basın dünyasına ilk adımını atmıştır.

Çok genç yaşında gazeteciliğe, istihbarat görevlisi olarak adını atan yaşamı boyunca devlet hizmeti yapmamış olan Mehmet Asaf anılarında basın hayatına başlarken şu satırlarla dile getirmekte ve "1900 senesi Mayıs'ının 15. perşembe günü (Terakki) dergisinde yayınlanan (Alem-i Mehtap) isimli mensur bir şiirle basın hayatına girdim" demektedir.

2- YAZI YAZDIĞI GAZETELER

Aynı yıllarda önce günlük TARİK ve daha sonra SABAH gazetelerinde çeşitli türde yazılar yazmaya başlayan (3) Mehmet Asaf kısa süre sonra istibdat döneminin en ünlü ve uzun ömürlü gazeteleri olan Ahmet Cevdet'in çıkardığı İKDAM ve Mihran Efendi'nin yayınlamakta olduğu SABAH gazetelerinin yazı kadrolarına yerleşmiştir.

Bir yıl sonra Baba TAHİR'in çağrısına uyarak (MALUMAT) dergisinin yazı işleri müdürlüğünü üstlenmiş, aynı zamanda Malumat Basımevinde basılan ve haftada bir yayınlanan (İRTİKA) ve (Musavver Fenni Edep)'in sorumlu müdürlüğü görevlerini yüklenmiş, aynı zamanda (Malumat) dergisinin (icmal-i edebi) köşesinde uzun süre yazılar yazmıştır.

1901 yılında Bulgaristan'ın Filibe kentinde, Filibeli Rıza Paşa tarafından çıkarılan, siyasi içerikli (GAYRET) gazetesi türkçe ve haftalık olarak yayın hayatına girmiştir. Bu gazete Babiali Caddesinde Şems kütüphanesine gönderilmekte ve bu

kütüphanenin sahipleri olan İran asıllı Hasan ve Hüseyin adlı iki kardeş tarafından el altından gizlice dağıtılmaktadır.

Mehmet Asaf'ın TARIK gazetesinde yazdığı günlerde aynı gazetede çalışan İskender Ferreri de GAYRET gazetesine yazılar göndermektedir. Mehmet Asaf ile yakın arkadaşlık kurmuş olan İskender, kendisi gibi GAYRET'e yazılar yazmasını teklif ettiği zaman Asaf hiç acele etmemiş ve (Düşünüyüm, size cevap veririm) demekle yetinmiştir.

3- İSTİBDAT DÖNEMİ SANSÜRÜNDEKİ TUTUMU :

O günlerde İstanbul basını, II. Abdülhamit yönetiminde uygulanan acımasız sansürün ağırlığı altında ezilmekte, sansürden geçen gazetelerin bazı sütunları beyaz olarak yayınlanmaktadır. Sansürün baş sorumlusu Matbuat-ı Dahiliye müdürü Hıfzı bey olduğundan Mehmet Asaf, Malumat ve Servet gazetelerinde çalışmaya başladığı günlerde, bu gazetelerin yazılarını, basılmadan önce, bizzat götürüp Hıfzı beyin denetimine sunmakta ve sansür edilen yerler çıkarıldıktan sonra sayfalar düzenlenip basılması sağlanmaktadır.

Mehmet Asaf dört beş ay kadar bu görevi yaptığınan Başsansör Hıfzı beyin hangi konu ve kelimeleri titizlikle sansür ettiğini iyice öğrendiğinden adı geçenin güvenini kazanmış ve sansür edilmek üzere götürdüğü yazıları Hıfzı bey yerine bizzat kendisi okuyup sansür ettiğinden, Hıfzı beyin tekrar ve bizzat sansür etmesine lüzum kalmadan (sansür edilmiştir) onayını almayı başarmış bulunmaktadır.

4-GAYRET GAZETESİNDEKİ YAZILARI :

Bu güven dolayısıyla GAYRET gazetesine yazı yazması konusunda aldığı teklifi sansürcü Hıfzı beye duyurmuş, sakıncalı olup olmadığı konusunda düşünce ve mütalaasını sormuştur.

Bir kaç gün sonra kendisine haber gönderip makamına çağırılan Hıfzı bey ; "konuyu padişah efendimiz hazretlerine arz ettim. Muvafakatı seniyelerini aldım... padişahımız efendimiz hazretlerine dokunacak bir şey yazmamak şartıyla hükümeti ve nazırları da tenkit edebilirsin. Haydi git güle güle" dediğinden M. Asaf Fili'bede yayınlanan GAYRET gazetesine her hafta bir kaç makale yazmaya başlamıştır.

M. Asaf anlarında, GAYRET gazetesine yazdığı makalelerde, mevcut hükümeti zaman zaman iğneleyen, nazırların icraatını eleştiren satırlar mevcut olmasına rağmen kendisi aleyhinde herhangi bir teşebbüs ve takibata girilmediğini belirtmekte, Hükümetin böylesine olumlu ve anlayışlı bir tutum içinde oluşunu, Sadrazam Küçük Sait Paşanın, (4) devlet yönetiminde deneyimli bilgili ve kültürlü aynı zamanda müsamahakar görüşlü bir kişiliğe sahip olması ile izah etmektedir.

Nitekim Mehmet Asaf'ın, Amasya Sancağı dahilinde Almanlara binlerce kilometrelik arazi istimlakı ve buralara Alman teb'asının yerleştirilmesi konusunu eleştirmiş ve (Anadoluyu Şahanede Almanlar) başlığıyla GAYRET gazetesinde yayınlanan makalesi üzerine, bu gazeteye abone olan ve makaleyi okuyan Sadrazam Küçük Sait paşa'nın, kendisini davet ederek :

"Evladım, Gayret gazetesine senin yazdığını biliyordum. Bugünkü makalen memleket ve millet için çok hayırlıdır. Her zaman böyle yazılar yazmanı beklerim." dediğini belirtmektedir.

Sadrazamın bu teşvik edici sözlerinden çok büyük sevinç duyan ve sevincini başkalarıyla paylaşmak üzere başsansürcü Hıfzı beye koşan Mehmet Asaf kendisinin Sarayı Humayundan arandığını öğrenmiş ve aramış sebebinin öğrenmek üzere Hıfzı beyle birlikte Başmabeyinci Hacı Ali Paşa'nın huzuruna çıkmışlardır.

Paşa kendilerini kabul ederek şu (İrade-i Seniye)yi tebliğ etmiştir.

" Şevketmeap efendimiz hazretleri, (Gayret) gazetesine, Amasya Sancağı hakkında yazdığın makaleden dolayı son derece memnun ve mahzuz oldular. Memleket ve millet için böyle faydeli yazılar yazmanı ferman buyuruyorlar ve seni (Selam-ı şahaneleri) ve (atiyye-i seniyerile) taltif buyuruyorlar" diyerek içinde elli altın bulunan bir kese vermiştir.

5- VALİ' LERİN YÖNETİMİNİ ELEŞTİRMESİ

O günlerde Bağdat Valisi Namık Paşa ile Yanya Valisi Hıfzı paşaların görevli buldukları vilayetlerde halka zulüm yaptıkları hususunda Babıaliye muhtıralar gönderildiğinden, Mehmet Asaf (GAYRET) gazetesinde bu valilerin keyfi tutum ve icraatını eleştiren makaleler yazmış ve bu yazılar nedeniyle, padişahın ellişer altınlık " ihsan-ı şahaneleri)ne layık görülmüştür.

Aynı yıllarda Konya valisi olan Avlonyalı Ferit paşa Babıaliye bir arıza sunarak "Valilerin görevli buldukları vilayetlerde kendilerine müessir bir nüfuz ve salahiyet verilmesi" isteğinde bulunmuştur. Ferit paşanın bu isteği bir (adem-i merkeziyet- yerinden yönetim) arzusunu dile getirdiğinden Mehmet Asaf hükümetin bilgisi dahilinde (Gayret) gazetesine (Valiler) başlıklı bir makale yazmış ve bu makalesinde Konya Valisi Avlonyalı Ferit Paşanın, "valilere müessir bir nüfuz ve salahiyet isteği" nin iyi bir istek olmadığını dile getirmiş ve valilere böyle geniş bir yetki verilmesi yerine vilayetleriyle ilgili en küçük teferruatla ilgili emirleri dahi merkeze sormaya mecbur tutulmaları gerektiğini belirtmiştir.

Merkezden Yönetim sistemini savunan bu makale, mizan gazetesi sahibi Murat beyin de beğenisini kazanmış, ayrıca II. Abdülhamit bu makale için 100 Altın (İh-

san)da bulunduğu gibi, "Selam-ı Şahaneleri" ile de Mehmet Asaf'ı ödüllendirmişlerdir.

6- SERBESTİ GAZETESİNDE YAZMASI :

1908 Meşrutiyet'in ilanından sonra Yemen'deki sürgününden dönen Mevlanazade Rifat (Serbesti) gazetesini yeniden yayınlamaya başladığından onunla dostluk kuran Mehmet Asaf'ın bu gazetede imzasız yazıları yayınlanmıştır. Gazetenin başyazarı olan Hasan Fehmi'nin 5 Nisan 1909 günü Galata Köprüsü'nde öldürülmesinden sonra Mevlanazade Rifat ile birlikte, İttihat ve Terakki partisine karşı ilk muhalefet bayrağını açan Mehmet Asaf olmuştur.

31 Mart olayından sonra, yapılan soruşturma ve tutuklamalar nedeni ile Mevlanazade Rifat Avrupa'ya kaçtığından Mehmet Asaf mücadelesine yalnız başına devam etmiştir.

7- İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİNE MUHALEFETİ

Bu mücadelesini sürdürebilmek amacıyla 1910 yılında, özgür düşünceli, aydın kafalı ve fikir savaşından yılmayan beş altı gençle anlaşılan Asaf, bu gençlerin herbirine birer siyasi gazete imtiyazı aldurtmuş, bu altı gazetenin beşini yedekle tutarak, bir tanesi ile İttihat ve Terakki partisini ve özellikle Mahmut Şevket paşanın icraatını eleştirme ve yıpratma çabalarına girişmiştir. Bu gazeteler yayımlandıklarının ya ikinci günü, ya da haftasında kapatılıp sahipleri hakkında sıkıyönetim mahkemesince takibata girişildiğinden, bir diğer gazete ile mücadeleye devam etmiştir. Bu serinin sonuncusu olan (İnsaniyet) adlı gazetede yayınlanan ve M. Asaf'ın kaleminden çıkan (CAKA VE TAHAKKÜM) başlıklı makale itihatçıları fazlaca sinirlendirdiğinden, gazete kapatılmış ve yazar Mehmet Asaf'ın aranmasına başlanmıştır.

İttihat ve Terakki partisi bünyesindeki Komitacılarca (Caka ve Tahakküm) başlıklı makalesi nedeniyle Mehmet Asaf'ın öldürülmesine karar verildiği, ünlü hikayeci yazar Ömer Seyfeddin tarafından Mehmet Asaf'a haber verilmiş ve;

"Hasan Fehmi ve Ahmet Samim gibi seni de ortadan kaldırmak için arkana bir fedai koydular. Dikkat et, gözünü dört aç" sözleriyle uyarılmıştır.

Yakın dostu Alexandre Ferreri'nin Tünel pasajı civarındaki evrinde üç gün gizlenmiş daha sonra, İttihat ve Terakki Partisi fedailerinin takibinden kurtulmak amacıyla, Neyyire (5) hanımın Rumelihisarındaki ünlü pembe yalısında dört buçuk ay saklanmak zorunda kalmıştır. Daha sonra bir ay kadar şehirde serbestçe dolaşan Mehmet Asaf 24 Mart günü şehzadebaşında Letafet apartmanının karşısındaki şeker-ciden şeker alırken tutuklanmış ve Bekiraga bölüğüne hapsedilmiştir. Askeri mahkemede sorgulama sırasında, özellikle daha önce yazmış olduğu (CAKA ve Tahak-

küm) makalesi üzerinde uzun uzun durulmuş, duruşma sonunda İstanbul dışına çıkarılmasına ve Bursa'ya sürgün edilmesine karar verilmiştir.

Altı ay Bursa'da sürgün cezasını çektikten sonra Sadrazam Küçük Sait Paşaya yazılı müracaatta bulunmuş ve Vükela Meclisi Kararıyla cezası affedildiğinden İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir.

Mehmet Asaf anılarında, dava konusu olan (CAKA ve Tahakküm) başlıklı makalesinde "İttihat ve Terakki fırkasının güzel vaatlerle iktidara geldiğinden" bahsederek onları eleştirdiğini, makalede imzası bulunmadığından ilk fırtınayı atlattığını, ancak daha sonra yazının kendisi tarafından yazıldığına tesbit edilmesi üzerine öldürülmesine karar verildiğini belirtmektedir.

Mehmet Asaf, gazetecilik yaşamında birinci dünya savaşını izleyen mütareke yıllarında, Mevianzade Rifat'ın yeniden çıkardığı (SERBESTİ) gazetesinde onunla birlikte çalışmış ve Kuvayı Milliye hareketi aleyhinde bazı yazılar yazmıştır. kendisi bu konudaki yanlgısını şu satırlarla izah ve itiraf etmektedir;

"SERBESTİ'de Kuvayı Milliye hareketini bu memleketi felakete sürükleyen bir İttihat ve Terakki hortlaması zannederek (yıkıcılar, yapıcı olamazlar) diye hücumlarda bulunmuştuk. Fakat Anadoludaki hareketin bir memleket kurtarma davası, düşmanı yurttan atma davası, Türklüğün hakimiyetini ele alma davası olduğunu anlayarak "Serbesti"nin adını "Vahdet"e çevirdik. İmtiyazını PARİS sefiri Mahir Paşa'nın oğlu Cemil Münir beye devrederek politika hayatındaki faaliyetimize son verdik"

8- MİZAHİ NİTELİKTE YAZILARI :

Ahmet Rasim'in (Malumat) gazetesine (Şehir Mektupları) başlığıyla mizahi nitelikte köşe yazıları yazdığı günlerde, Mehmet Asaf da bu tür yazılara yönelmiş ve Ahmet Rasim'in yazmadığı günlerde (Şehir Mektupları) köşe yazılarını bizzat Asaf yazmıştır.

1908 ikinci meşrutiyet döneminde (ŞEMS Basimevi) sahibi Seyyid Hasan'ın imtiyaz sahibi olduğu (Cingöz) adlı mizah dergisinin ilk sayısı 2 Ağustos 1908 günü yayınlanmış ve M. Asaf bu derginin baş yazarı olmuştur. Derginin hemen bütün yazılarını yazan, mizahi yazılar yanında siyasi makalelere de yer veren Asaf, şiirler, mensur şiirlerle doldurduğu dergiye okuyucu için cazip hale getirmiş, (ŞADİYE) isimli Romanı bu dergide tefrika edilmiştir.

Daha sonraları (GIDIK) adlı mizah dergisinde de başyazarlık yapmış olan M.Asaf (Zümrüt-ü ANKA) ve (Ayna) isimli mizah dergilerine de yazılar yazmış bu mizah yazılarında (Muhasibi şu'un), (Sansar), (Sinek) takma adlarını kullanmıştır.

9- KADIN DERGİLERİNDEKİ YAZILARI :

1912 yılında (ULVIYE Mevlam) hanım tarafından yayınlanan ve uzun süre yayın hayatını devam ettirebilen (Kadınlar Dünyası) adlı haftalık dergi ile, Balkan bozgununu izleyen yıllarda Kurucuları ve yazarları kadın olan (Hanımlar Alemi) adlı dergilerdeki bazı edebi yazılarını da (Neşide Asaf), (Konsolidçi) ve (TURHAN Deli) imzalarıyla yazmıştır.

Cumhuriyet döneminde mizah yazılar yazmayı sürdüren M. Asaf 1930 yılında (BOŞ BOĞAZ) adlı bir mizah dergisi yayınlamış, bu dergide yarı mizahi, yarı siyasi yazılar yazmaya devam etmiş, özellikle cumhuriyet ilkelerini savunmuştur.

10- POLİTİKAYA HEVESLENMESİ :

1931 yılında muhalif bir milletvekili olarak T.B.M. Meclisine girmeyi arzu ettiğinden, Atatürk'e aşağıdaki satırları, içeren bir mektup yazdığı rivayet edilmektedir.

" Muhterem Paşam

Bütün meb'uslarımız GAZİ hazretlerinin izi üzerinde gidiyoruz diye namzetliklerini koydular. Bunlar mecliste "Evet efendim" cilikten başka bir şey yapmayacaklar.

Müsaade buyurunuz da bendenize mecliste "Hayır" demek fırsatı düşün"

Bu mektup Atatürk'ün hoşuna gitmiş olmasına rağmen, çevresinde bulunanların, böyle "tehlikeli" bir kişinin meclise girmemesi hususunda telkinlerde buldukları ifade edilmektedir (6)

1961 yılında sekseni aşkın yaşına ve görmeyen gözlerine rağmen yabancı radyo yayınlarını dinleyen, ülke gazetelerini kızı, Saniye'ye okutan, ve yazılarını yazdıran, çeşitli gazetelerin başyazı ve köşe yazılarıyla yakından ilgilenen, Gustav Le Bon'un fikirlerini benimseyen, devlet yönetiminde merkezîyetçiliği savunan Mehmet Asaf, siyasi içerikli yazılarında daima itidal politikası fikrini savunmuş, kamuya ve halk psikolojisine büyük ölçüde değer vermiştir.

Bu düşünceleri ve bağlı olduğu prensipleri nedeni ile İttihat ve Terakki Yönetiminin izlediği sert ve haşın politikayı bir türlü benimseyememiş, fikir özgürlüğünü sıkboğaz eden, gazetecileri öldürten komutaçıların baskı hareketlerini ve cinayetlerini eleştiren yazılar yazmış, politikacılara daima itidal tavsiye etmiştir.

Tüm ömrü boyunca Babıali Caddesinden, basımevlerinden, Gazete idarehanelerinden, Kitapçı dükkanlarından ayrılmayan, gözlem ve eleştirilerinde şahısları

değil, yanlış yapılan işleri yazılarına konu olarak seçen,

- Ölümden korkmuyor musun? sorusuna,

- Korkmam tabii, yaşamıyoruz ki ölelim

diyebilen Mehmet Asaf Borsacı ebediyete intikal etmiş olan tüm basın mensupları gibi, bütün özellikleri ile Türk Basın Tarihi sayfalarının derinliklerinde yaşamaktadır.

DİPNOTLAR

1. Akşam gazetesi 28 Temmuz 1959.
 2. M. Asaf okuduğu gazetelerde gördüğü imzalar içinde, Ahmet Rasim ve Abdullah Zübütü imzalı makale sohbet ve hikayeleri seve seve okuduğunu belirtmiştir.
 3. Mehmet Asaf Tarık gazetesinde tanıştığı Aleksandre Fereri'nin dostluğunu kazanmış ve onun yardımlarıyla Saadet gazetesine de yazmıştır.
 4. Küçük Sait Paşa (Şapur Çelebi) olarak da anılmaktadır. Yedi defa sadrazamlık görevine getirilmiştir. (1879-1880, 1880-1882, 1882, 1882-1885, 1895, 1901-1903, 1908)
- Osmanlı imparatorluğu ve Modern TÜRKİYE STANFORD J. Shaw-cilt-2 sh-271
5. Neyyire hanım, ünlü yazar Abdulhak Şinasi Hisar'ın annesidir.
 6. M. Süleyman Çapaoğlu-8 yıllık gazetecimiz Asaf Konselitçi-sh-26